

## Katsauksia

### **Suomalais-ugrilaisen tutkimuksen harrastuksesta Saksassa<sup>1</sup>**

Ne kolme paikkakuntaa, joissa saksalainen fennougristiikka on saanut tyyssijan, ovat Berliini, Greifswald ja Göttingen. Varhaisemmilta ajoilta voidaan vielä mainita Budapestissa

v:sta 1872 aina 1892 tapahtuneeseen kuolemaansa saakka vaikuttanut indogermanisti Josef Budenz. Hän toi indogermanistiikan ankanan metodin suom.-ugrilaiseen kielentutkimuk-

<sup>1</sup> Osa esitelmästä, joka pidettiin Hampurin yliopiston fennougristiikan opiskelijain vieraillessa Helsingin ylioppilaiden historiakerhon Kronoksen kokouksessa 13. 9. 1956. Ks. Hist. Aikakauskirja 1956 s. 202 —.

seen; tältä kannalta katsoen häntä voidaan pitää uudenaikaisen fennougristiikan perustajana.

Robert Graggerin (1887—1926) toimesta saatiin aikaan ensimmäinen oppituoli unkarin kieltä ja kirjallisuutta varten saksalaiseen yliopistoon, nim. Berliiniin. Tämän oppituolin (v:sta 1916 ylimääräinen, v:sta 1921 vakainainen) samoin kuin Unkarin-instituutin perustaminen 1917 ei ole vähiten Graggerin ansiota. Kymmenen vuotta, kuolemaansa asti v:een 1926, Robert Gragger toimi tämän instituutin johtajana ja teki siitä tutkimuskeskuksen, joka 40.000-niteisine kirjastoineen sai hakea vertaistaan. Vv. 1921—1943 ilmestyneessä »Ungarische Jahrbücher»-aikakauskirjassa oli saksalaisella suomalais-ugrilaisella kielitieteellä ensi kertaa alansa äänenkannattaja, jossa kaikki alan huomattavat oppineet esiintyivät. Vaikka, kuten nimikin sanoo, instituutin ja aikakauskirjan työn painopiste oli unkarin kohdalla, pääsivät myös muut suomalais-ugrilaiset kielet, varsinkin suomi, oikeuksiinsa. Pian muodostettiin Unkarin-instituuttiin suomalainen osasto, joka kasvoi nopeasti, 1922 perustettiin vakainainen suomen kielen lehtoraatti (lehtoreina ovat olleet Lewy, Öhmann, Rosenquist, Bussenius ym.), ja myöhemmin toimi myös virolainen osasto. Suomalaisen oppineiston kansa oli yhteydenpito yhtä vilkasta kuin unkarilaisten professorien; niinpä esim. v. 1935 V. A. Koskenniemi piti Berliinissä esitelmän Aleksis Kivestä. Robert Graggerin kuoltua 1926 kutsuttiin Julius von Farkas Berliinin oppituolin haltijaksi. Hän on nykyisin Saksan johtava fennougristi.

Berliinin Unkarin-instituuttiin lisäksi toimi Saksassa toinenkin instituutti, joka oli ainakin yhtä tärkeä tieteellisten suhteiden ylläpitäjänä Suomen kanssa, koska se omistautui yksinomaan

Suomelle, so. sen toiminta suuntautui ainoastaan suomalaiseen kulttuuri-piiriin. Se oli Greifswaldin yliopistossa toimiva »Institut für Finnlandkunde». Siellä pääpaino ei ensi sijassa ollut kielitieteessä, vaan Suomen maata ja kansaa koskevassa työssä; kuitenkin siellä oli myös vakainainen suomen kielen lehtoraatti v:sta 1921. Sen haltijoita ovat olleet mm. lehtorit Rosenquist, Kemmel, Järvinen, Kivimaa ja Posti. V. 1938 kirjasto oli saavuttanut 12.000 niteen rajan; sen lisäksi sinne saapui jatkuvasti noin 100 aikakauskirjaa ja sanomalehteä. Ajan oloon saatiin myös virolainen osasto. Ennen kaikkea olivat tärkeitä ne läheiset tieteelliset suhteet, jotka nyt kehkeytyivät Greifswaldin ja Suomen (sekä koko pohjolan) yliopistojen välille. Itämeren rannalla sijaitseva Greifswald oli maantieteellisen asemansa ansiosta omiaan houkuttelemaan läheiseen yhteistyöhön. Kuitenkaan ei olisi ilman erikoisesti Suomen taholta osoitettua suopeutta ollut mahdollista luoda niin vilkkaita ja läheisiä suhteita. Esitelmät, stipendit ja ylioppilasvaihdot edistivät molemminpuolista tuntemusta ja ymmärtämystä, ja vielä nykyisinkin saa vaikuttavan kuvan näistä vilkkaista suhteista, kun selailee Greifswaldin yliopiston pohjoismaisten ulkomaan instituuttien toimittaman aikakauskirjan »Nordische Rundschau» vuosikertoja (vv:lta 1928—1938), joissa Suomen kysymyksiä käsiteltiin asiaankuuluvan seikkaperäisesti (esim. Suomen erikoisnumero vk:ssa = vihko 3, 1935). Julkaisijoihin kuului myös »Institut für Finnlandkunde» monivuotinen johtaja, 1946 kuollut tohtori Hans Grellmann.

Korvaamattomia vahinkoja aiheuttaneen toisen maailmansodan johdosta menettivät Berliinin Unkarin-instituutti ja Greifswaldin »Institut



Valokuva Hampurin yliopiston filosofisen tiedekunnan istuntosalissa säilytetystä Martin Fogelin muotokuvamaalauksesta, jonka alla on kirjoitus: MARTINUS FOGELIUS, HAMBURGENSIS PH. / ilosophiae / ET M. / edicinae / D. / octor /, GYMNAS. / ii / P. / rofessor / P.

für Finnlandkunde» johtavan asemansa saksalaisessa fennougristiikassa. Toivottavasti tämä menetys ei jää pysyväksi. Tutkimus on kuitenkin Länsi-Saksassa hakeutunut uusiin tyyssijoihin, jotka kaikki ennestäänkin olivat fennougristiikan keskuksia. Niin on laita Göttingenin, samoin Hampurin.

Göttingenissä on erikoisesti professori von Farkasin ansiota, että niin pian sodan jälkeen syntyi uusi saksalainen fennougristiikan keskuspaikka. Saavuttuaan 1946 kutsuttuna Göt-

tingeniin hän alkoi opetustoimintansa siellä kesällä 1947, ja pian sen jälkeen hänen onnistui perustaa suomalais-ugrilainen seminaari. Siellä kuljetaan tavallaan Berliinin Unkarin-instituutin uraa, mutta työkenttä on vielä laajempi ja käsittää paljon perusteellisemmin koko suomalais-ugrilaisen ja urali-altailaisen tutkimuksen. Tämä ilmenee jo siinä, että »Ungarische Jahrbücherin» jatko ilmestyy (vuodesta 1952) nimellä »Ural-Altäische Jahrbücher». Tämän alamme tärkeimmäsaksalaisen äänenkannattajan

ulkaisijana on edelleen professori von Farkas. Göttingenissä on nykyään jälleen runsas kirjasto, on unkarin (tohtori A. Fejér), suomen (tohtori Marie-Elisabeth Schmeidler) ja viiron kielen (tohtori A. O. Webermann) lehtorit, ja erikoisen ilahduttavaa on, että taasen on aikaansaatu läheinen yhteys Suomen tieteeseen vierailuluentojen, stipendien ja opiskelijainvaihtojen muodossa. Göttingenin seminaarin opetusohjelma herättää huomiota runsaudellaan ja monipuolisuudellaan: luentoluettelo kesälukukaudelta 1956 sisältää kaikkiaan 16 erilaista luentosarjaa, harjoitus- ja kielikursseja. Lukuisissa kirjoituksissaan professori von Farkas on käsitellyt koko fennougristiikan laajaa aluetta; hän on uudenaikaisella, »synteettisellä» työmetodillaan käsitellyt ennen kaikkea saksalais-unkarilaisia kulttuurisuhteita samoin kuin unkarilaisen kirjallisuuden moninaisia probleemeja ja lisäksi useita suomalaisen kielitieteen ja muun fennougristiikan kysymyksiä.

Joka nykyään haluaa tutkia Saksassa suomalais-ugrilaista kielitiedettä, saa paitsi Göttingenissä ja Hampurissa siihen tilaisuuden vielä seuraavien kaupunkien yliopistoissa: Münchenissä (suomen, syrjäänin ja unkarin kielikurssit: suom.-ugril. kielitieteen ylim. professori, tohtori Wolfgang Schlachter), Kölnissä (suomen kielen kurssi: tohtori Fritz Keese, sivutoiminen lehtori) ja Tübingenissä (suomen kielen kurssi: fil. maisteri Pentti P. H. Tilvis). Missään näistä kolmesta yliopistosta ei ole tarjolla juuri muuta kuin yksinkertainen kielikurssi, poikkeuksena on ehkä Köln, jossa vertailevan kielitieteen puitteissa käsitellään myös suomalais-ugrilaista kysymyksiä, kuten kesälukukauden 1956 asianomaisesta luento-ohjelmasta käy selville. Vain Hampurissa Göttingenin lisäksi on nykyään Finn-

landkunde-osasto, joka pyrkii käsittelemään kaikkien erikoisalojen Suomea koskevia probleemeja. Sen tähden sallittakoon minun tämän katsauksen lopuksi kertoa vähän seikkaperäisemmin työstä Hampurin seminaarissa.

»Abteilung für Finnisch-Ugrische Sprachen und Finnlandkunde» toimii Hampurissa Itämaiden seminaarin yhteydessä, mutta on täysin itsenäinen ja riippumaton. Sen perusti professori Paul Johansen kesälukukaudella 1953 ja se sai heti haltuunsa oman harjoitus- ja esitelmähuoneen (Grindelhof 38), mihin myös sen yhä kasvava kirjasto on voitu sijoittaa. Täten laitoksesta on tullut keskipiste niille, jotka haluavat Hampurissa paneutua Suomea koskeviin tieteellisiin kysymyksiin. Opetuksen perustan muodostavat jokavuotiset suomen ja unkarin kielen kurssit. V. 1956 lehtoriksi tuli fil. maisteri Seppo Louhivaara Suomesta; vuoden kuluttua voidaan perustaa vakinainen lehtoraatti; siitä lähtien ei siis enää olla ulkopuolisista stipendeistä riippuvaisia. Opintotoiminnan keskuksena on prof. Johansenin johtama kollokvium-seminaari. Erikoisen ilahduttavaa on, että näihin keskustelukokouksiin eivät ota osaa ainoastaan yhden alan ylioppilaat, esim. kielenopiskelijat, vaan että niihin kerääntyy kiinnostuneita oppilaita kaikista tiedekunnista pohtimaan kaikkia mahdollisia Suomen-tietoutta ja fennougristiikkaa koskevia kysymyksiä. Antaakseni pienen yleiskatsauksen laajasta työskentelykentästämme mainitsen muutamia aineita, joita viime vuosina on käsitelty:

Itämerensuomalaiset Baltiassa  
Suomalais-ugrilaisten kansojen alkukoti  
Turkkilaisvaikutuksia unkarin kielessä  
Balttilaiset, germaaniset ja slaavilaiset lainasanat suomessa  
Unkarilainen runoilija Sándor Petöfi  
Katsaus suomalaisen kirjallisuuden kehitykseen

Ostjakit ja vogulit  
 »Rus»-nimestä  
 Maantieteellinen katsaus Suomen ja Pohjois-Saksan jääkauteen  
 Virolais-venäläiset suhteet 800—1200-luvulla  
 Suomen urheilu  
 Suomen talous vuoden 1944 jälkeen  
 Alasaksalaisista paikan- ja sukunimistä Suomessa keskiaikana  
 Talonpoikien maanomistusolet Virossa 1100-luvulta lähtien  
 Suomi Venäjän kirjallisuudessa  
 Suomalais-ugrilaiset kansat ja niiden asuma-alueet  
 Suomen metsätalous nykyisellään

Olemme täysin selvillä siitä, että Hampurin Finnlandkunde-osasto ei olisi päässyt näin vilkkaaseen toimintaan, jos se ei heti alusta alkaen olisi saanut suomalaiselta taholta niin lämminhenkistä tukea. Ilman lukuisia kirjalahjoituksia, joita jatkuvasti saapuu suurina postipaketteina, kirjastomme olisi vielä nyt torso. Tämä koskee ennen kaikkea lukuisia aikakaus- ja sarjajulkaisuja. Vähintään yhtä arvokkaita kuin kirjalähetykset ovat seminaarille olleet monet vierai-

luesitelmät, joita suomalaiset oppineet ovat käyneet pitämässä Hampurissa. Joka lukukausi on voitu järjestää suomalaisen tiedemiehen vierailuja, ja joka kerta ovat runsas kuulijakunta ja vilkas keskustelu todistanee näiden luentojen herättämää suurta mielenkiintoa. Viimeksi ovat täten esitelmöineet professorit Erkki Itkonen (lappalaisten alkuperästä ja esihistoriasta kielitieteen valossa), Lauri Hakulinen (suomen kielen karakteristiikka) ja Paavo Ravila (lapin kielen ja lappalaisten ongelmasta). Lisäksi ovat luonamme vierailleet monet muut suomalaiset oppineet, jotka viime vuosina ovat matkustaneet Hampurin kautta.

Huomautettakoon vielä niistäkin suoranaisista Saksan ja Suomen välisistä yhteyksistä, joita muutamat seminaarimme jäsenistä ovat panneet alulle. Yksi jäsen nauttii paraillaan puolen vuoden stipendiä Helsingissä, toinen on kutsuttu yhdeksi lukukaudeksi lehtoriksi Turun yliopistoon.

KLAUS MEYER